

Ege Sosyal Bilimler Dergisi Journal of Ege Social Science

Sayı 2, Cilt 1, Ocak 2019, Sayfa 26 - 34

TÜRKÇEDE METİN TÜRÜNÜN EŞDİZİMLİLİK VE ANLAM TERCİHİ GÖRÜNÜMLERİNE ETKİSİ: “GENİŞ” SIFATI ÖRNEĞİ

Ayşe Eda Gündoğdu
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Dilbilimi Bölümü,
aedagundogdu@gmail.com

Geliş Tarihi: 08.06.2018

Kabul tarihi: 12.12.2018

Yayınlanma Tarihi: 31.01.2019

Özet

Anlam tercihi araştırmaları temelde aynı sözcük çevresinde eşdizimlilik gösteren bir grup sözcüğün benzer ve farklı anlamsal uzanımları ile bu sözcük grubunun hangi ulamlar çevresinde yoğunlaştığını betimlemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda söz konusu araştırmalar, sözcüklerin belirli dizgelerdeki kullanımsal sınırlarını ve çokanlamlılık çerçevesindeki görünümünü ayrıntılı olarak ortaya koymaya yardımcı olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, metin türünün, eşdizimsel görünümle bağlantılı olarak çekirdek sözcüğün anlambilimsel ulam tercihlerine bir etkisi olup olmadığını ortaya koymaktır. Çalışmada Türkçede kullanım sıklığı yüksek olan “geniş” sıfatı araştırma konusu yapılmıştır. Araştırmanın veri tabanı olarak Türkçe Ulusal Dil Derlemi Tanıtım Sürümü kullanılmıştır. İnceleme konusu sıfat, “Kurgusal Düzyazı” ve “Bilgilendirici Metin” tabakalarında eşdizimlilik ve anlam tercihi görünümleri açısından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, söz konusu sıfatla eşdizimlilik gösteren ögelerin metin türüne bağlı olarak farklı eşdizimsel birimleri ve anlamsal ulamları tercih ettiği gözlemlenmektedir: Kurgusal Düzyazı türündeki metinlerde düzanlamsal düzey ağır basarken Bilgilendirici Metin türünde değişmeceli anlam ön plana çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: eşdizimlilik, anlam tercihi, metin türü

Ege Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Ege Social Science

Issue 2, Volume 1, January 2019, Pages 26 - 34

IMPACT OF TEXT TYPE ON THE ASPECTS OF COLLOCATION AND SEMANTIC PREFERENCE IN TURKISH LANGUAGE: THE ADJECTIVE "GENİŞ" AS AN EXAMPLE

Abstract

Semantic preference studies essentially aim to describe the common and different semantic features of a group of words that can be collocated with the same word and which categories this group of words centers on. In this context, the aforementioned studies help put forth the usage boundaries of the words in certain systems and their aspects within the framework of polysemy. The aim of this study is to put forth whether the text type has an impact on the semantic category preferences of the core word in conjunction with the collocation aspect. The research topic of this study is the adjective "geniş" which is frequently and highly used in Turkish language. This study has benefitted from the database of the demo version of TNC (Web-Based Turkish National Corpus). The aforementioned adjective has been evaluated in terms of the aspects of collocation and semantic preference in the classes of "fictional prose" and "informative text". In conclusion, it has been observed that the elements that can be collocated with the aforementioned adjective prefer different collocation items and semantic categories depending on the text type. While the denotative level in the texts of fictional prose outweighs, figurative meaning is prominent in the informative texts.

Keywords: collocation, semantic preference, text type

Giriş

Dilde bir sözcüğün anlambilimsel sınırları, o sözcüğün bağlamsal koşulları aracılığıyla çizilebilmektedir. Bu açıdan, anlambilimsel betimleme sürecinde sözcüğün diğer sözcüklerle birlikte kurduğu tümcesel ve tümceüstü bağlamlar, sözcüğün anlamlandırılmasında ön plana çıkmaktadır. Sinclair (1991) dilde en az iki sözcüğün bir arada olma ilişkilerini eşdizimlilik, dilbilgisel birliktelik, anlam tercihi ve söylem ezgisi olmak üzere dört farklı örüntülenme düzeyiyle ele almaktadır. Bu kapsamda eşdizimlilik iki içerik sözcüğünün, dilbilgisel birliktelik bir içerik ve bir işlev sözcüğünün, belirli bir dizgede sıklıkla birlikte kullanılması olarak tanımlanabilir. Eşdizimlilik ve dilbilgisel birlikteliğin ötesindeki daha soyut ilişkisellikler ise anlam tercihi ve söylem ezgisi kapsamında değerlendirilmektedir. Anlam tercihi, bir içerik sözcüğünün tutarlı bir biçimde aynı anlamsal ulamları tercih etmesi, söylem ezgisi ise sözcüğün dizgeye kazandırdığı tutumsal değer olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada içerik sözcüklerinin birliktelik görünümleri ve ne tür anlamsal ulamları tercih ettiği, metin türü bağlamında ele alınmıştır. Bu açıdan özellikle eşdizimlilik ve anlam tercihi görünümleri çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Eşdizimlilik

Eşdizimlilik terimi uzun yıllar boyunca başta dil öğretimi, derlemdilbilim, bilgisayarlı dilbilim olmak üzere çeşitli disiplinlerce araştırma konusu yapılmaktadır. Söz konusu terim ilk olarak Firth (1951) tarafından, sözcüksel yapının dört anlam derecesinden birini ortaya koymak amaçlı kullanılmıştır. Firth, eşdizimliliği yazımsal düzey, sesbirimsel düzey ve dilbilgisel düzey sonrasında gelen dördüncü düzey olarak ele almaktadır. Araştırmacı "eşdizimlilik" terimini yalnızca sözcüğün anlam derecesini ortaya koymak için değil, ayrıca sözcüğü diğer sözcüksel düzeylerden ayırt etmek amaçlı da kullanmıştır. Firth'e (1951) göre eşdizimsel örüntüleme aracılığıyla oluşan anlam, kavramsal ve düşünsel yaklaşımla bağlantı içinde olan anlamdan birçok açıdan farklılaşmaktadır. Bu kapsamda araştırmacı bağlamsal anlamın, eşdizimsel anlamdan ayrı olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Eşdizimsel anlam, alanyazındaki genel bakış açısına göre "sıklık" kavramı çerçevesinde ortaya konabilen bir anlam düzeyidir. Buna göre, belirli bir dizgede karakteristik ve sık olarak tekrarlanan sözcük birliktelikleri eşdizimsel anlamı oluşturmakta ve bir sözcüğün anlam özellikleri ile kullanım özellikleri ancak o sözcüğün eşdizimli olarak kullanıldığı diğer sözcükler aracılığıyla elde edilebilmektedir.

Anlam Tercihi

Anlam tercihi görünümleri, eşdizimlilik ve dilbilgisel birliktelik alanlarının devam çalışmaları olarak günümüzde derlemdilbilim araştırmacıları tarafından çalışma konusu yapılmaktadır. Anlam tercihi görünümlerinin ortaya konması, dilsel verilerin hem sözcüksel hem de anlamsal açıdan betimlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Anlam tercihi terimi sözcükler arasındaki birebir ilişkilerden çok sözcükbiçimlerin aynı anlam alanı kapsamında oluşturdukları setler olarak tanımlanabilir (Stubbs, 2001). Sinclair'in (2004) "Bazı birimler aynı anlamsal alanı paylaşır." yorumundan yola çıkan anlam tercihi araştırmaları temelde sözcüksel eşdizimliliklerin benzer anlam özelliklerine, hangi anlamlar çevresinde daha çok toplandığına odaklanmaktadır. Bu kapsamda söz konusu çalışmalar, birliktelik kullanımına sahip yapıların sınıflandırılmasını ve ulamsal olarak açıklanmasını sağlamaktadır.

Anlam tercihi görünümüleri temelde iki özelliğe sahiptir. İlk olarak söz konusu örüntüleme biçimi bağlam, tür ve alan odaklıdır. Çeşitli dilsel bağlamlar, derlemdeki tabakalar anlam tercihleri üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır: Aynı sözcüksel birimin yazınsal metinlerden oluşan bir derleme sözlü dil derleminde inceleme açısından incelenmesi farklı dilsel örüntüleri ortaya çıkaracaktır. Öte yandan anlam tercihi görünümüleri aynı zamanda inceleme konusu sözcük türü ve dizimsel örüntü ile de yakından ilişkilidir. Bu da belirli bir amaç doğrultusunda, öncelikli yapıların belirlenmesi sürecinde hem sözcüksel hem de anlamsal bakış açılarının kullanılması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Stubbs, 2002; Bednarek, 2008). Bu kapsamda metin türünün anlam tercihinin etkisinin hem kuramsal hem de uygulamalı dilbilim açısından büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

Yöntem

Çalışmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Betimsel çalışmalar bilimin betimleme amacına hizmet etmekle birlikte, aynı zamanda kendinden sonraki çalışmalar için denence üretmeye yönelik öngörü sağlamaktadır (Erkuş, 2009). Betimsel tarama sonucu elde edilen veriler tematik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Tematik analiz ise içerik analizi kapsamında, elde edilen veriler içerisinde tema ve örüntüler aramak amacıyla yapılan kodlamalara dayalı bir analiz yöntemidir (Glesne, 2013). Bu çalışmada tematik analiz yöntemi ile sıfatların anlambilimsel örüntüleri ortaya konmuştur.

Çalışmanın veri seti evrenini Türkçe Ulusal Derlemi Tanıtım Sürümü (TUDTS) veritabanında yer alan metinler oluşturmaktadır. TUDTS günümüz Türkçesinin dengeli, büyük ölçekli ve genel amaçlı bir derlemi olacak biçimde tasarlanmıştır. TUDTS 50 milyon sözcükle sınırlandırılmıştır ve % 98 oranında çok çeşitli türlerden ve 20 yıllık bir zaman aralığında yayınlanmış (1990-2009) yazılı metinlerden oluşmaktadır. TUDTS'nin %2'si ise yazıya aktarılmış konuşmalar ya da sözlü verileri kapsamaktadır. TUDTS metinlerinin sözcük sayıları ve dağılımları, yayın yılı, konu alanı ve metin türü ölçütlerine dayalı olarak oranlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'teki¹ (TDK-GTS) tanımlar incelendiğinde "geniş" sözcüğünün sıfat türünde altı farklı anlam düzeyiyle karşılaşılmaktadır. Bunlardan "Eni çok olan, enli, vâsi.", "Alanı büyük olan, makro, dar karşıtı.", "Bol (elbise)." tanımları somut uzanımına sahipken "Kapsamı büyük, dar sınırlar içinde kalmayan, yaygın, makro.", "Kolay kolay tasalanmayan, hoşgörülü, rahat." ve "Çok." tanımları soyut uzanımına sahip tanımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada "geniş" sözcüğünün farklı metin türlerinde hangi tanım içeriklerini ve anlamsal ulamları tercih ettiğini ortaya koymak amacıyla Kurgusal Düzyazı ve Bilgilendirici Metin olmak üzere iki farklı tabakadan elde edilen bağımlı dizinler incelenmiştir. Bu kapsamda sözcüğün Kurgusal Düzyazı tabakasında 1539 sonuç ile 409 farklı metinde listelenmiş, bir milyon sözcükteki sıklık değeri 32.3 olarak tespit edilmiştir. Bilgilendirici Metin tabakasına bakıldığında ise sorgusu 10857 sonuç ile 2235 farklı metinde listelenmiş, bir milyon sözcükteki sıklık değeri 227.89 olarak saptanmıştır. "Geniş" sözcüğünün yüklemcil kullanımları, belirteç kullanımları ve kullanım sıklığı 2'den küçük görünümüleri araştırmaya dahil edilmemiştir. Bu

¹ <http://www.tdk.gov.tr/> (ET: 03.05.2018)

kapsamda çalışmada Kurgusal Düzyazı tabakasında 453, Bilgilendirici Metin tabakasında 3500 bağımlı dizinle çalışılmıştır.

Geniş Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar / Kurgusal Düzyazı Tabakası

"Geniş" sıfatının Kurgusal Düzyazı tabakasındaki eşdizimlilik görünümleri Tablo 1.de yer almaktadır.

Tablo 1. Geniş Sıfatı Eşdizimlilik Görünümleri/Kurgusal Düzyazı Tabakası

SIFAT	EŞDİZİMSEL ÖGE
GENİŞ	omuz (54), bahçe (34), pencere (34), oda (25), salon (25), alın (23), cadde (20), avlu (18), cam (18), yer (15), alan (13), kanat (12), çap (11), ova (10), basamak (9), bulvar (9), ev (9), toprak (9), zaman (9), kat (8), kitle (8), koltuk (8), kalça (7), kapı (7), ağız (6), balkon (6), aç (5), göğüs (5), gülümseme (5), kaldırım (5), kapsam (5), soluk (5), yaka (5), yetki (5), çember (4), karın (4), kenar (4), teras (4), burun (3), çerçeve (3), gövde (3), hastane (3), hol (3), kır (3), köşk (3), ufuk (3), aile (2), cep (2), çayır (2), daire (2), damar (2), hendek (2), kantin (2), katılım (2), saray (2), tavan (2), tepsi (2), terek (2), vitrin (2).

Tablo 1. incelendiğinde araştırma konusu sığata ilişkin TUDTS Kurgusal Düzyazı Tabakası'nda en yüksek sıklıktaki eşdizimsel ögelerin omuz (f=54), bahçe (f=34), pencere (f=34) olduğunu görmek mümkündür. Bu bağlamda, giriş gözlemi niteliğinde bir yorumla, sıfatın Kurgusal Düzyazı tabakasında büyük oranda düzenlamsal uzanımlarla karşılaşıldığını söylemek mümkündür. Uzanımlara bakıldığında nesnenin ya da yerin kendi için sınırlarına ilişkin aşkınlık kodladığı söylenebilir. Bu açıdan tanık tümceler "Eni çok olan, enli, vâsi.", "Alanı büyük olan, makro, dar karşıtı." gibi somut uzanıma sahip tanımlar kapsamında değerlendirilebilmektedir. Öte yandan, tüm eşdizimsel ögelerin bu denli somut uzanımlara da sahip olmadığı da belirtilmelidir. Örneğin "geniş aile", "geniş yetki" gibi öbekler soyut uzanıma sahip anlam düzeylerini işaret etmektedir. Bu açıdan, sıfatın anlambilimsel sınırlarını ortaya koyma açısından daha detaylı bir betimleme yapmak için hangi anlamsal ulamları tercih ettiğinin de saptanması önemli bir aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. Tablo 2.de inceleme konusu sıfatın anlam tercihi görünümleri yer almaktadır.

Tablo 2. Geniş Sıfatı Anlam Tercihi Görünümleri/Kurgusal Düzyazı Tabakası

ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f
(1) YER	bahçe (34), pencere (34), oda (25), salon (25), cadde (20), avlu (18), yer (15), alan (13), ova (10), basamak (9), bulvar (9), ev (9), toprak (9), kat (8), kapı (7), balkon (6), kaldırım (5), teras (4), hastane (3), hol (3), köşk (3), kır (3), çayır (2), daire (2), hendek (2), kantin (2), saray (2), tavan (2), terek (2), vitrin (2).	228
(2) VÜCUT BÖLÜMÜ	omuz (54), alın (23), kanat (12), kalça (7), ağız (6), göğüs (5), karın (4), burun (3), gövde (3), damar (2).	119
(3) NESNE	cam (18), koltuk (8), yaka (5), cep (2), tepsi (2).	35
(4) SOYUT NİTELİK	çap (11), aç (5), kapsam (5) çember (4), kenar (4), çerçeve (3), ufuk (3).	35
(5) EYLEM/ETKİNLİK	gülümseme (5), soluk (5), yetki (5).	15
(6) TOPLULUK	kitle (8), aile (2), katılım (2).	12
(7) ZAMAN	zaman (9).	9
TOPLAM		453

Tablo 2. incelendiğinde geniş sıfatının yedi farklı anlambilimsel ulamı tercih ettiği gözlemlenmektedir. Sıfat en yoğun biçimde YER ve VÜCUT BÖLÜMÜ ulamlarına ilişkin ögelerle öbek yapı kurmaktadır: Bu kapsamda sıfatın YER ulamında bahçe, oda, salon gibi temel düzey ögelerle birlikte pencere, kapı gibi ara düzey ögeleri de tercih ettiği önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. VÜCUT BÖLÜMÜ ulamına bakıldığında ise özellikle omuz ve kanat ögelerinin kullanımı, vücut bölümü kapsamında yalnızca insan türüne değil hayvan türüne ilişkin ögelere de gönderimde bulunabilen bir uzanımına sahip olduğu söylenebilir. Sıfatın NESNE ulamı kapsamındaki ögeleri kontrol edildiğinde cam ve koltuk ögelerinin ön plana çıktığı görülmektedir. İlk üç ulamın ortak özelliği, somut uzanımlara sahip olmalarıdır. Fakat SOYUT NİTELİK, EYLEM/ETKİNLİK, TOPLULUK ve ZAMAN ulamlarına ilişkin ögeler kontrol edildiğinde düzandan sıyrılıp değişmeceli anlam boyutuna geçmekte olduğu görülmektedir. Bu kapsamda sıfatın Kurgusal Düzyazı tabakası kapsamındaki ulam içi ögelerin büyük çoğunluğunun somut uzanıma sahip adlar olduğu, bir kısmının da soyut uzanıma sahip olduğu söylenebilir.

Geniş Sıfatına İlişkin Bulgular ve Yorumlar / Bilgilendirici Metin Tabakası

"Geniş" sıfatının Bilgilendirici Metin tabakasındaki eşdizimlilik görünümüleri Tablo 3.te yer almaktadır.

Tablo 3. Geniş Sıfatı Eşdizimlilik Görünümüleri/Bilgilendirici Metin Tabakası

SIFAT	EŞDİZİMSEL ÖGE
GENİŞ	kapsam (356), kitle (328), anlam (327), ölçü (321), çap (317), bant (208), yer (207), kesim (111), aile (93), katılım (91), zaman (87), aç (86), taban (85), ölçek (72), yankı (62), boyut (53), yelpaze (42), ekran (42), çevre (39), toprak (38), yaprak (36), omuz (33), açılım (33), ufuk (32), tanım (31), cadde (27), aralık (27), arazi (24), görüş (24), yığın (23), saçak (22), olanak (21), ağız (17), özgürlük (17), yüzey (16), hacim (15), coğrafya (14), kadro (13), kalça (12), oran (10), kısım (8), perspektif (7), ayrıntı (7), kültür (7), kapasite (6), biye (6), özerklik (5), vizyon (5), havuz (4), mekan (4), park (4), yüz (4), sayı (4), çayırılık (3), kalabalık (3), makyas (3), spektrum (3), ara (3), tecrübe (3), bordür (3).

Tablo 3.te Bilgilendirici Metin tabakasındaki bağımlı dizinler incelendiğinde kapsam (f=356), kitle (f=328), anlam (f=327), ölçü (f=321), çap (f=317) gibi düzandan uzak, değişmeceli anlama ilişkin ögelerin sıklık açısından daha yüksek öbekler oluşturduğu gözlemlenmektedir. Bu açıdan sözlükteki görünümüleri kapsamında daha çok soyut uzanımlara ilişkin tanımları tercih ettiği, ögelerin büyük oranda "Kapsamı büyük, dar sınırlar içinde kalmayan, yaygın, makro." tanımı etrafında dizilim gösterdiğini söylemek mümkündür. Tablo 4.te inceleme konusu sıfatın anlam tercihi görünümüleri yer almaktadır.

Tablo 4. Geniş Sıfatı Anlam Tercih Görünümleri/Bilgilendirici Metin Tabakası

ULAM	EŞDİZİMSEL ÖGE	f
(1) BOYUT-BİRİM	ölçü (321), çap (317), bant (208), aç (86), ölçek (72), boyut (53), aralık (27), hacim (15), oran (10), perspektif (7), kapasite (6), sayı (4), mikyas (4), spektrum (3), ara (3).	1136
(2) SOYUT NİTELİK	kapsam (356), anlam (328), zaman (87), yankı (62), yelpaze (42), açılım (33), ufuk (32), tanım (31), görüş (24), olanak (21), özgürlük (17), ayrıntı (7), kültür (7), özerklik (5), tecrübe (3).	1055
(3) TOPLULUK	kitle (328), kesim (111), aile (93), katılım (91), çevre (39), yığın (23), kadro (13), kısım (8), kalabalık (3).	709
(4) YER	yer (207), taban (85), toprak (38), cadde (27), arazi (24), saçak (21), yüzey (16), coğrafya (14), havuz (4), mekan (4), park (4), çayırılık (3).	447
(5) VÜCUT/CANLI BÖLÜMÜ	yaprak (36), omuz (33), ağız (17), kalça (12), yüz (4).	102
(6) NESNE	ekran (42), biye (6), bordür (3).	51
TOPLAM		3500

Tablo 4. incelendiğinde araştırma konusu sığa ilişkin TUDTS Bilgilendirici Metin Tabakası'nda toplam altı farklı anlambilimsel ulamı tercih ettiği gözlemlenmektedir. Bu açıdan, BOYUT-BİRİM ve SOYUT NİTELİK ulamlarının diğerleriyle karşılaştırıldığında en yoğun biçimde tercih edildiği gözlemlenmektedir: BOYUT-BİRİM ulamı kapsamında ölçü (f=321), çap (f=317), bant (f=208); SOYUT NİTELİK ulamı kapsamında kapsam (f=356), anlam (f=328) ögelerinin yaygın olarak öbek yapı oluşturduğunu görmek mümkündür. Öte yandan diğer ulamlar incelendiğinde YER, VÜCUT/CANLI BÖLÜMÜ ve NESNE ulamlarını diğerleri kadar yoğun bir olarak tercih etmediği gözlemlenmektedir. YER ulamında üst düzey olarak ulam içi öge olarak yer (f= 207), VÜCUT/CANLI BÖLÜMÜ ulamında bitki ve insan ögelerinin ara düzey ulam ögesi olarak yaprak (f= 36) ve omuz (f=33), NESNE ulamında ise yine bilgisayar/televizyon ana ulamının ara düzey ögesi olarak ekran (f=42) ögesinin yaygın kullanıldığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda sığaın Bilgilendirici Metin tabakasında büyük oranda soyut uzanımlar kurduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç ve Tartışma

Eşdizimlilik ve anlam tercihi araştırmaları bir sözcüğün içlem özelliklerini ortaya koyma açısından büyük önem taşımaktadır. Özellikle sözcüğün dizisel ve dizimsel içlem ilişkilerinin metin türüne göre değişebilme eğilimi, bu tür araştırmaları daha önemli kılmaktadır. Bu çalışmada "geniş" sıfatının Kurgusal Düzyazı ve Bilgilendirici Metin olmak üzere iki farklı metinsel tabaka kapsamında bağımlı dizin görünülerinden yola çıkarak eşdizimlilik ve anlam tercihi görünülerine odaklanılmış ve araştırma konusu sözcüğün anlamsal profillerinin metin türüne göre şekillenip şekillenmediği sorgulanmıştır.

Sözcüğün Kurgusal Düzyazı ve Bilgilendirici Metin tabakalarında eşdizimlilik görünümüleri ele alındığında, yaygın olarak öbek yapı oluşturma koşullarının farklılaştığı gözlemlenmektedir. Kurgusal Düzyazı tabakasındaki sıklığı en yüksek on ögeye bakıldığında omuz (54), bahçe (34), pencere (34), oda (25), salon (25), alın (23), cadde (20), avlu (18), cam (18), yer (15) ögeleriyle karşılaşılmaktadır.

Bilgilendirici Metin tabakasında ise kapsam (356), kitle (328), anlam (327), ölçü (321), çap (317), bant (208), yer (207), kesim (111), aile (93), katılım (91) öğeleri ön plana çıkmaktadır. Kurgusal Düzyazı türündeki metinlerde sözcük daha çok düzanlamsal ve soyut uzanımlarıyla kullanılırken Bilgilendirici Metin türündeki metinlerde değişmeceli anlamsal ve somut uzanıma sahip öğelerle kullanım düzlemine çıkmaktadır.

Sözcüğün farklı metin türündeki eşdizimlilik görünümleri doğal olarak tercih ettiği anlamsal ulamları da etkilemektedir. Anlam tercihi görünümlerine bakıldığında Kurgusal Düzyazı türünde yedi farklı ulamı tercih ettiği gözlemlenmektedir. Özellikle YER, VÜCUT BÖLÜMÜ ve NESNE ulamları söz konusu tabakada sıkça karşılaşılan ulamlardandır. Bilgilendirici Metin türüne bakıldığında ise BOYUT-BİRİM, SOYUT NİTELİK, TOPLULUK ulamları sıklıkla tercih edilmektedir. Bu yorumlardan yola çıkılarak metin türünün, sözcüğün anlamsal profilini doğrudan etkilediği söylenebilir. Kurgusal metinlerde "geniş bahçe", "geniş pencere", "geniş omuz" gibi daha çok günlük dilde yaygın olarak kullanılan düzanlamsal görünümler karşımıza çıkarken bilgisel metinlerde "geniş kapsam", "geniş ölçü", "geniş bant" gibi daha özelleşmiş anlam içeriklerine rastlanmaktadır. Bu kapsamda dil öğretimi alanında sözvarlığı listelerinin hazırlanması, sözlük oluşturma, tematik/akademik metin oluşturma gibi süreçlerde bir sözcüğün anlambilimsel betimlenmesi sürecinde metin türü değişkeninin de göz önünde bulundurulması gerektiği söylenebilir.

Kaynakça

- Aksan, Y. vd. (2012). Construction of the Turkish National Corpus (TNC). In proceedings of the eight international conference on language resources and evaluation (LREC 2012). İstanbul. Türkiye. <http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2012/papers.html>.
- Bednarek, M. (2008). Semantic Preference and Semantic Prosody re-examined. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*. 4 (2), s. 119–139.
- Erkuş, A. (2009). Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Firth, J. R. (1951). "Modes of Meaning". *Papers in Linguistics 1934–1951*. (Edt: J. R. Firth). S. 190–215. London: OUP.
- Glesne, C. (2013). Nitel Araştırmaya Giriş. (Çev. A. Ersoy ve P. Yalçinoğlu) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sinclair, J. (1991). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Sinclair, J. (2004). *The Lexical Item. Trust the Text. Language, Corpus and Discourse*. (Edt.: J. Sinclair). New York: Routledge.
- Stubbs, M. (2001). *Words and Phrases Corpus Studies of Lexical Semantics*. Oxford: Blackwell.
- Stubbs, M. (2002). Two Quantitative Methods of Studying Phraseology in English. *International Journal of Corpus Linguistics*. 7(2). s. 215–44.